

บาติก : ความเหมือนที่แตกต่างของสองวัฒนธรรมจิตกรรมน้ำเทียน ชาวชวา ประเทศอินโดนีเซีย - ชาวศรีวิชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช

จิรวัดน์ นพเกื้อ และ สุภัตพงษ์ ขุนทน

ปัจจุบันักออกแบบแฟชั่นบนผืนสิ่งทอมีแนวความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ บาติก (Batik) เป็นอีกแนวหนึ่งที่นักออกแบบแฟชั่นให้ความสนใจอย่างกว้างขวาง มีการปรับปรุงและประสานแนวคิดอย่างเต็มที่ ความสนใจอย่างจริงจังในด้านนี้ช่วยให้ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีในด้านการทำผ้าบาติกแผนใหม่ทำให้เป็นเรื่องง่าย โดยเฉพาะการใช้วัสดุ ผ้า และสีย้อม ให้ได้ตามความต้องการ

ทางกลุ่มสนใจศึกษาเรื่อง บาติก กรณีเปรียบเทียบทั้งส่วนที่เหมือนและแตกต่างระหว่างผ้าบาติกชาวใต้ในประเทศไทยที่ชีวิตผูกติดอยู่กับทะเล ภูเขาและการสร้างสัทธิธรรมชาติดในการทำบาติก (บ้านศรีวิชัย อำเภอสาขาสภา จังหวัดนครศรีธรรมราช) กับประเทศยักษ์ใหญ่ในการส่งออกบาติก อย่างอินโดนีเซีย กรณีศึกษาหมู่บ้านแห่งบาติก (หมู่บ้านลาเวียยัน เมืองโซโล ประเทศอินโดนีเซีย)

อินโดนีเซียประเทศยักษ์ใหญ่แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศที่ประกอบด้วยหมู่เกาะน้อยใหญ่นับหมื่นเกาะ ประชาชนมากกว่าประเทศไทยเกือบ ๔ เท่า ประมาณ ๒๕๐ ล้านคน อินโดนีเซียเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ซึ่งร้อยละ ๙๐ ของคนอินโดนีเซียนับถือศาสนาอิสลาม แต่ก็ยังมีศาสนสถานของศาสนาพุทธที่น่านับถือศรัทธาและเลื่องชื่อ คือ บุโรพุทโธ แห่งเมืองยอกยาคาร์ตา นอกจากศาสนสถานแล้วลวดลายของเสื้อผ้าที่ชาวอินโดนีเซียสวมใส่นั้นยังกลายเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ คือ ผ้าบาติก

ถนนมาลิโอโบโร ย่านค้าขายผ้าบาติกชื่อดังในอินโดนีเซีย แหล่งซื้อขายผ้าบาติกนับร้อยๆ ร้าน และตรงมุมถนนมาลิโอโบโรยังมีลายผ้าบาติกแห่งความภาคภูมิใจประกาศไว้ เพราะ UNESCO ประกาศให้ผ้าบาติกของเมืองอินโดนีเซียเป็นมรดกโลก ผ้าบาติกมีความผูกพันกับคนอินโดนีเซียมาก ชาวอินโดนีเซียมีความภาคภูมิใจและยังคงรักษาวัฒนธรรมการนุ่งห่ม การใช้ผ้าบาติกอยู่จนปัจจุบัน

บาติก คือ หนึ่งในการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของอินโดนีเซียที่โดดเด่นที่สุด ไม่มีที่ใดในโลกที่ศิลปะผ้าบาติกจะมีวิวัฒนาการเป็นมาตรฐานระดับสูงและสามารถปรับตัวเพื่อความอยู่รอดได้นานหลายศตวรรษอย่างบาติกในอินโดนีเซีย ปัจจุบันการผลิตและการสวมใส่ผ้าบาติกกลายเป็นความภาคภูมิใจของชาติเป็นสื่อกลางที่มีความสำคัญและเป็นเอกภาพ สามารถพบเห็นได้หลายรูปแบบเช่น ผ้าโสร่ง ชุดลำเจียก เสื้อเชิ้ต ผ้าพันคอ ผ้าปูโต๊ะ เป็นต้น

คำว่า บาติก ในภาษาอินโดนีเซีย (มาจากคำว่า "Tik" หมายถึงจุด) เดิมใช้เพื่อบอกลายเทคนิคมัดย้อม แต่ปัจจุบันหมายถึงกระบวนการผลิตผ้าที่ได้รับการตกแต่ง คุณค่าของผ้าแต่ละชิ้นดูจากวิธีการสร้างงาน งานที่มีคุณค่าและราคาแพงคือ บาติกที่ใช้แรงคนเป็นหลักเรียกว่า ตูลิส คือการเขียนลาย โดยใช้จันติง ผลงานที่ดีที่สุดคืองานอุตสาหกรรมแบบครัวเรือนในชวา และจะมีราคาสูงกว่าผ้าที่เขียนลายด้วยแม่พิมพ์ ด้วยความนิยมผ้าบาติก

จำนวนมากของชาวอินโดนีเซียทำให้เกิดผ้าบาติกเทียม เป็นการใช้เทคโนโลยีในการสกรีนลายผ้าให้เหมือนบาติกแท้ แต่สามารถสังเกตบาติกแท้และบาติกเทียมได้ หากผ้าด้านในและด้านนอกสีเข้มเหมือนกัน ถือว่าเป็นบาติกที่ใช้ น้ำเทียนละเอียดเป็นบาติกแท้ แต่หากสีเข้มบางต่างกันระหว่างด้านนอกและด้านในเนื้อผ้าถือเป็นการสกรีน หรือบาติกเทียมนั่นเอง

หมู่บ้านถาเวย์ยัน เมืองโซโล ประเทศอินโดนีเซีย ผลิตผ้าบาติก ๘๐,๐๐๐ ผืน/เดือน หากแต่คนในหมู่บ้าน ผลิตไม่พอต่อความต้องการของชาวอินโดนีเซีย จึงมีโรงงานบาติกเป็นแหล่งอุตสาหกรรมบาติกส่งออกขนาดใหญ่ ซึ่งมีการทำบาติกหลายวิธี ได้แก่ บาติกพิมพ์ลายด้วยแม่พิมพ์ และบาติกเขียนด้วยมือ พื้นที่กว่า ๔๐,๐๐๐ ตร.ม คือ โรงงาน Batik Keris. (บาติกกริส)

ประวัติความเป็นมาดั้งเดิมของการทำผ้าปาเต๊ะไม่ค่อยจะแน่ชัดนักเพราะจากหลักฐานเนื้อผ้าที่ยังมีให้เห็นอยู่นั้น รุ่ยร่อนไปตามกาลเวลา บางส่วนกล่าวว่าอาจมีรากเข้ามาจากชาวอินเดียซึ่งค้นพบในหลุมฝังศพของชาวฮิปปต์ ในพุทธศตวรรษที่ ๖ จึงมีข้อสันนิษฐานเรื่องที่มาของการทำผ้าปาเต๊ะจากชนพื้นเมืองของอินเดียและได้แผ่ขยายไปยังโลกตะวันตก ข้อสันนิษฐานอีกข้อหนึ่งที่ยกมาอ้างให้เห็นเด่นชัดคือ มีต้นกำเนิดมาจากเอเชียและแผ่ขยายเข้าไปในประเทศมาเลเซีย โดยมีตัวอย่างแบบพิมพ์บาติกในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ซึ่งอาจเป็นฝีมือของศิลปินชาวจีน ถูกเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ในเมืองนารา (Nara) เป็นเมืองหลวงเก่าแก่ของญี่ปุ่น

ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถหาข้อสรุปจุดกำเนิดของผ้าบาติกได้ชัดเจน แต่ก็มีตัวอย่างการย้อมโดยวิธีการกันสี สดสวยของผ้าเมื่อ ๑,๕๐๐ ปีมาแล้วในฮิปปต์ ตะวันออกกลาง และพบได้อีกใน ตุรกี อินเดีย จีน ญี่ปุ่น และแอฟริกา ตะวันตก ประชาชนของประเทศเหล่านี้ใช้วิธีการย้อมสีผ้าโดยวิธีการกันสีแต่ยังไม่มีการทำผ้าบาติก โดยหลังจากนั้นได้ พบพัฒนาการทำผ้าบาติกขึ้นที่เกาะชวา ในอินโดนีเซีย ประมาณศตวรรษที่ ๘ - ๙

บาติกเป็นศิลปะที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงสุดในเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งการทำผ้าบาติกนั้นเป็นงานอดิเรกของสตรีชั้นสูง ผ้าที่ถูกตกแต่งขึ้นด้วยมือปรากฏเป็นเครื่องแต่งกายเป็นครั้งแรก ของชนชั้นสูงและยังนำไปเป็นเครื่องแต่งกายของข้าราชการทั้งหมด จุดเริ่มต้นการใช้ผ้าบาติกมาจากพระราชวังสุลต่าน โดยบาติกจะแตกต่างกันด้วยยศบรรดาศักดิ์ของแต่ละคน บาติกสีสดๆ มีไว้สำหรับคนที่มีอำนาจสูงเท่านั้น แต่สำหรับ บาติกที่มีสีมืดๆ จะไว้สำหรับผู้ที่มิได้ตำแหน่งรองลงมา “ปารัง” เป็นลวดลายของสุลต่านเท่านั้นห้ามคนปกติในสมัยนั้นๆ แต่งรูปแบบและสีลวดต่างๆของบาติกจะมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ เริ่มแรกจากการส่งออกผ้าบาติก เป็นสินค้าของชาวอินโดนีเซีย โดยมีการนำไปเผยแพร่ครั้งแรกในประเทศฮอลแลนด์และประเทศต่างๆ ในยุโรปประมาณ พุทธศตวรรษที่ ๒๒ สำหรับในประเทศอังกฤษเมื่อรู้จักผ้าบาติกแล้วนักอุตสาหกรรมได้พยายามที่จะผลิตเลียนแบบ และจัดพิมพ์ผ้าออกมาอย่างประณีตและเป็นจำนวนมากแต่มีราคาที่สูงกว่าในระยะแรกๆ ต่อมาหลังจากปี พ.ศ. ๒๔๐๐ มีการใช้แบบพิมพ์ด้วยเครื่องจักรและสีสังเคราะห์เข้ามาช่วยลดความยุ่งยากในการทำและช่วยลดต้นทุนในการผลิต

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีการสถาปนาสาธารณรัฐอินโดนีเซีย อุตสาหกรรมการทำผ้าบาติกของชาว ถูกฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ รัฐบาลอินโดนีเซียได้ให้ความร่วมมือในการผลิตผ้าบาติกโดยการช่วยเหลือทางด้านการศึกษาค้นคว้า วิจัยและให้คำแนะนำ เพื่อประชากรจะได้พัฒนางานบาติกให้ดีขึ้น ปัจจุบันสถาบันวิจัยในเรื่องผ้าบาติกตั้งอยู่ที่ กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย

บาติกของชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่ในปัจจุบันยังคงผลิตด้วยวิธีการเดิม โดยใช้เฉพาะสีน้ำเงินและน้ำตาล เป็นสีพิเศษชนิดหนึ่งที่หาได้ยาก นอกจากในประเทศอินโดนีเซียความคิดสร้างสรรค์ในด้านศิลปะถือเป็นแบบ ที่มาจากในพุทธศตวรรษที่ ๕ รวมทั้งสัญลักษณ์ในการออกแบบเช่น นก ผีเสื้อ ครุฑ ตราประจำตระกูล ดอกไม้ เป็นต้น โดยแบบที่สร้างขึ้นในแต่ละแบบนั้นมักมีชื่อเรียกเป็นของตัวเอง

ชาวชวาแต่ละยุคจะมีผ้าบาติกที่เป็นเอกลักษณ์สื่อถึงชาติพันธุ์และสถานภาพการม้วนผ้าสักร่มมากขึ้น เช่นใส่ในงานแต่งงาน การเข้าสู่หนัด วันเกิด และงานศพ วิวัฒนาการของผ้าบาติก ศิลปะเก่าแก่ของอินโดนีเซีย ที่สามารถเทียบเคียงของเก่าและใหม่เหมือนบาติกนั้นมีน้อยมาก ตูลิส ผ้าบาติกโบราณจากจีเรอบอน ลายรูปสิงห์โต ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากเหรียญเงินรุ่นเก่าของดัตช์และลัทธิวิปิกมีหัวเป็นช้างในตำนานของจีน ตูลิสเป็นผ้าบาติก ร่วมสมัยชั้นยอดซึ่งออกแบบโดย โจเซฟิน โคมาระ แห่งบินเฮาส์ซึ่งแทบถือได้ว่าเป็นผู้เดียวที่ช่วยชุบชีวิตใหม่แก่ศิลปะ ผ้าบาติกตูลิสเก่าแก่นักออกแบบและศิลปินช่วยกันคิดยกระดับผ้าบาติกสู่การเป็นศิลปะชั้นสูงด้วยการปรับรูปแบบให้ ทันสมัยแต่ก็ยังคงรักษารูปแบบลวดลายเก่าๆเอาไว้ ปัจจุบันผ้าบาติกได้รับความนิยมและเป็นที่แพร่หลายมากใน อินโดนีเซียผู้คนได้ให้ความสำคัญกับบาติกในฐานะศิลปะประจำชาติ

ผ้าบาติกเป็นตัวบอกเล่าเรื่องราวในประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี เช่น ชินที่มีลวดลายแบบขอลันดาหรือประเทศ เนเธอร์แลนด์สามารถบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการสู้รบในรูปแบบของชาวดัตช์ เพราะคนออกแบบลายเป็นชาวดัตช์ ที่อยู่ในประเทศอินโดนีเซีย ส่วนปัจจุบันออกแบบลวดลายขึ้นอยู่กับจินตนาการของแต่ละคน ลวดลายที่ถูกออกแบบ จึงมีความเป็นอิสระมากขึ้น

แฟชั่นบาติกอินโดนีเซีย

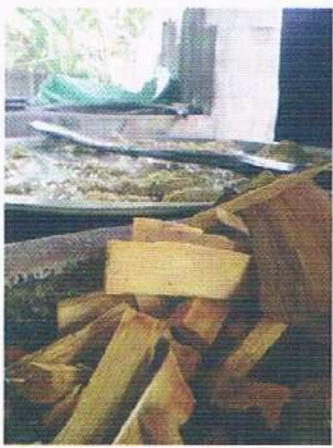
แฟชั่นบาติกไทย

บาติกจะมีวิวัฒนาการจนเป็นมาตรฐานระดับสูงและสามารถปรับตัวเพื่อความอยู่รอดได้นานหลายศตวรรษ ภายใต้การอุปถัมภ์ของราชสำนักในชวา ปัจจุบันการผลิตและการสวมใส่ ผ้าบาติกกลายเป็นความภาคภูมิใจของชาติ เป็นสื่อกลางที่มีความสำคัญและเป็นเอกลักษณ์ สามารถพบเห็นได้หลายรูปแบบและแพร่กระจายอารยธรรมสู่หลายหมู่เกาะ ทางภาคใต้ของประเทศไทยก็มีการทำบาติกในแบบฉบับของตนเองโดยใช้สิ่งที่มีอยู่รอบตัวมาประยุกต์ พร้อมสร้างสรรค์ให้เกิดลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยภาคใต้

สำหรับไทยเราบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้คือยะลา ปัตตานี และนราธิวาส มีการทำผ้าโสร่งปาเต๊ะ โดยมีวิธีการพิมพ์ลวดลายด้วยเทียนลงบนผืนผ้าเป็นอุตสาหกรรมกันมานานแล้ว ผู้คนทั้งชาย และหญิงใช้ผ้าบาติกกันโดยทั่วไป ผู้หญิงมักตัดผ้าบาติกเป็นกระโปรง ส่วนผู้ชายนั้นมักตัดเป็นเสื้อแขนสั้นและแขนยาว

ปัจจุบันมีโรงงานทำผ้าบาติกขนาดกลางหลายโรงงานตั้งอยู่ตามชายแดน ไทย-มาเลเซีย และในกรุงเทพมหานคร สามารถส่งผลผลิตออกจำหน่ายทั้งในและนอกประเทศซึ่งสามารถทำรายได้ ให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก ส่วนชาวบ้านก็พลอยมีรายได้ไปด้วย จากการเขียนลวดลายลงบนผืนผ้าดังกล่าว

บ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนภายในวงล้อมของภูเขา ชาวบ้านส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์ ทำสวนผลไม้ และที่โดดเด่นอีกอย่างคือการทำบาติกจากสีธรรมชาติ การหาแหล่งจากสวนสมรมบนภูเขา เช่น สีเทาจากเปลือกสะตอ สีน้ำตาลจากเปลือกลูกเนียง สีเขียวเข้มจากใบเพกา สีชมพูจากใบมังคุดแก่จัด สีส้มจากใบมังคุดแห้ง สีเหลืองจากแก่นขนุน ฯลฯ และมีวิธีการทำบาติกแบบง่ายๆ

วัสดุอุปกรณ์และกลวิธีการย้อมผ้าคีรีวง

การทำผ้าบาติกเป็นศิลปหัตถกรรมที่น่าสนใจมาก หลักการทำผ้าบาติกอาศัยเทคนิคง่ายๆ คือ “การเว้นสีด้วยเทียน” โดยการเขียนหรือพิมพ์เป็นลวดลายต่างๆ ลงบนผืนผ้าในส่วนที่ไม่ต้องการย้อมสี เมื่อนำไปย้อมสี สีก็จะติดเฉพาะส่วนที่ไม่ลงเทียนไว้และจะซึมไปตามรอยแยก (Crack) ของเทียนเกิดเป็นลวดลายสวยงามแปลกตา อันเป็นสัญลักษณ์ของผ้าบาติก

การสร้างลวดลาย

เครื่องมือเครื่องใช้ที่สำคัญในการทำผ้าบาติกได้แก่ เตาสำหรับต้มขี้ผึ้ง (เดิมใช้เตาด่านแต่ปัจจุบันนิยมใช้เตาไฟฟ้าเพราะป้องกันขี้ผึ้งลุกไหม้ได้ดีกว่า) หม้อสำหรับต้มขี้ผึ้งเป็นหม้อเคลือบหรือกะถังเคลือบ ส่วนอ่างสำหรับย้อมสีผ้าเป็นอ่างพลาสติกอย่างน้อย ๒ ใบ ถูมืออย่างสำหรับสวมเวลาข้อมสี เฟรมหรือไม้กรอบสำหรับขึงผ้าเวลาเขียนขี้ผึ้ง แปรงและพู่กัน จันตึง (Tjanting) สำหรับเขียนลายด้วยขี้ผึ้ง (ลักษณะเป็นกระบอกลมกรวยสำหรับให้ขี้ผึ้งไหลออกมา) พู่กันปลายทองเหลืองสำหรับเขียนผ้าบาติกโดยเฉพาะและเทอร์โมมิเตอร์สำหรับวัดอุณหภูมิของขี้ผึ้งเวลาต้ม

ส่วนวัสดุที่ใช้ประกอบด้วย ผ้า เทียน เฟรม และสี ผ้าที่นำมาใช้นั้นควรเป็นผ้าฝ้าย ผ้าลินิน ผ้าป่าน หรือผ้าไหม ซึ่งผ้าเหล่านี้มีคุณสมบัติในการดูดซึมได้ดีผ้าที่นำมาทำผ้าบาติกนั้นไม่ควรเป็นผ้า ที่มีเส้นใยสังเคราะห์ เพราะผ้าที่มีเส้นใยสังเคราะห์นั้นจะดูดซึมน้ำไม่ดี ผ้าที่นำมาใช้นั้นควรเป็นผ้าสีขาว เทียนหรือขี้ผึ้งควรเป็นพวก Bee Wax ผสมพาราฟินในอัตราส่วน ๑ ต่อ ๘ หรือ ๑ ต่อ ๗ ส่วนสีที่ใช้นั้นควรเป็นพวกสีเวต (Vat) หรือโปรชัน (Procion) กระบวนการในการทำผ้าบาติกมี ๔ ขั้นตอน คือเริ่มตั้งแต่ขึ้นออกแบบลวดลาย ขึ้นการเขียนลายด้วยขี้ผึ้ง ขึ้นการย้อมสี และขึ้นการเอาขี้ผึ้งออก

ขั้นการออกแบบลวดลาย เป็นขั้นตอนแรกที่จะต้องมีความสามารถในการขีดเขียน การออกแบบลวดลายนั้นอาจจะร่างลงบนกระดาษก่อน (หรือถ้ามีความชำนาญก็อาจจะสามารถเขียนลายลงบนผืนผ้าได้เลย) ในการออกแบบลายผ้านั้นจะต้องกำหนดสีที่ใช้ด้วย

ขั้นตอนการเขียนขี้ผึ้ง เริ่มจากการนำผ้าขาวที่เรียกว่าผ้า Pobleum ซึ่งลงบนผืนเฟรมให้ตึงแล้วร่างลวดลายด้วยสีเทียนลงบนผืนผ้า (ใช้สีเทียนเพราะจะละลายเมื่อถูกความร้อนไม่ทำให้เป็นรอยดินสอ) พอได้ภาพร่างแล้วก็ถึงขั้นการเขียนจริงด้วยขี้ผึ้ง การเขียนด้วยขี้ผึ้งจะต้องใช้ขี้ผึ้งที่ต้มจนเหลว ในอุณหภูมิประมาณ ๑๐๐ องศาเซลเซียส จะให้หรือจันตึง (Tjanting) เขียน ในการเขียนนั้นจะต้องดูขี้ผึ้งด้วยว่าขี้ผึ้งนั้นได้ซึมลงบนผืนผ้าหรือไม่ถ้าซึมลงในผืนผ้าดีจะช่วยลายของผ้านั้นคมและชัด การเขียนขี้ผึ้งจะต้องคำนึงถึงสีที่จะย้อมด้วยว่าลวดลายแต่ละส่วนนั้นส่วนใดจะให้เป็นสีอะไรบ้าง ทั้งนี้เพราะส่วนที่เขียนขี้ผึ้งไว้สีจะไม่ตกและสีที่ย้อมไว้จะคงสภาพเดิมอยู่ซึ่งจะต้องเขียนด้วยขี้ผึ้งทับอีกครั้งก่อนที่จะย้อมครั้งต่อไป

ขั้นตอนการย้อมสี การย้อมสีสามารถย้อมทับกันได้ทั้งชนิดที่ใช้สีโปรชั่นและเวต ถ้าเป็นสีโปรชั่นเมื่อย้อมทับกันสีจะผสมกัน เช่น ถ้าย้อมสีเหลืองแล้วย้อมสีแดงทับก็จะเกิดสีใหม่ขึ้น นั่นก็คือสีส้ม แต่ถ้าเป็นสีเวตก็สามารถย้อมสีทับกันไปได้เลยมันจะไม่ผสมกับสีเดิมที่ย้อมไว้แล้ว

ขั้นตอนการเอาสีฟุ้งออก ภายหลังจากการย้อมสีเป็นไปตามที่ต้องการแล้วก็นำผ้าที่ย้อมแล้วไปต้มเอาสีฟุ้งออกโดยต้มในน้ำร้อนจัดและผสม Sodium I.C.I. ลงไปด้วยเพื่อให้สีฟุ้งออกเหลืองสวยงาม จากนั้นจึงเอาไปซักในน้ำเย็นแล้วกลับมาต้มในน้ำสบู่อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้สีฟุ้งหลุดออกให้หมด จากนั้นนำไปตากในที่ร่ม แล้วนำมารีด การทำด้วยวิธีดังกล่าวจะทำให้ประหยัดสีฟุ้งได้อีกด้วยเพราะน้ำที่ต้มเอาสีฟุ้งออกนั้นเมื่อเย็นลงสีฟุ้งก็จะแยกตัวกับน้ำและจับตัวเป็นก้อน จากนั้นก็สามารถนำสีฟุ้งกลับมาใช้ได้อีกครั้ง หรือจะใช้วิธีนำผ้ามาดักไปวางลงบนกระดาษขับแล้วรีดด้วยเตารีดจนกว่าสีฟุ้งจะหมด แต่วิธีนี้จะทำให้สูญเสียสีฟุ้ง

บาติกสีเรียง

ปัจจุบัน การทำผ้าบาติกนิยมใช้วิธีพิมพ์ลายมากกว่าวิธีการเขียนลายด้วยมือ เพราะเร็วและสะดวกกว่า วิธีการก็นำผ้า Pobleum วางบนแท่นพิมพ์ซึ่งทำเป็นโต๊ะสูงประมาณ ๓ ฟุต และกว้างตามความเหมาะสม โดยพื้นบนของโต๊ะปูด้วยกากกล้วยเพื่อให้เกิดความเย็นขณะที่ใช้แม่พิมพ์ พิมพ์ลวดลายลงบนผืนผ้า นั้นๆ จุ่มแม่พิมพ์ลงในสีที่เตรียมเอาไว้แล้วนำมากดทับลงบนผืนผ้า สำหรับแม่พิมพ์ชุดแรกนั้นต้องอาศัยความชำนาญมาก เพราะจะเป็นลวดลายหลักของผ้าผืนนั้นๆ เมื่อพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์ชุดแรกเสร็จก็นำไปย้อมสีและผึ่งให้แห้ง เมื่อผ้าแห้งแล้วก็นำมาพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์ชุดที่ ๒ จากนั้นก็นำไปย้อมสีตามความต้องการอีกครั้งและผึ่งให้แห้ง ทำแบบนี้ไปเรื่อยๆ จนครบตามแม่พิมพ์ที่ต้องการแล้วแต่ผู้ที่ออกแบบลวดลายไว้วางลายไว้

แหล่งผลิตผ้าบาติกที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้คือ อำเภอสุโขทัย-ลก จังหวัดนราธิวาส รองลงมาคือจังหวัดภูเก็ต และอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สถาบันการศึกษาที่เปิดทำการสอนการทำผ้าบาติกมีที่เมืองโกตาบารู รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย คือ Mara University ใช้เวลาในการศึกษาตามหลักสูตร ๒ ปี และเมื่อสำเร็จก็จะได้ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (มาโนชญ์ บุญญานุวัตร, นเรศ ศรีรัตน์)

สีธรรมชาติ

สีเคมี

ความแตกต่างของบาติกบ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช กับบาติกชาวเขา หมู่บ้านลาเวียง บ้านเมืองโซโล ประเทศอินโดนีเซีย ส่วนใหญ่จะเป็นในเรื่องของลายผ้า ภูมิศาสตร์ สีผ้า ประวัติศาสตร์ ในส่วนของลวดลายจะแตกต่างกันออกไปตามจินตนาการของผู้เขียนซึ่งได้รับอิทธิพลจากสภาพภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ในการใช้และสร้างบาติกของประเทศไทยและอินโดนีเซียมีวิธีทำที่เหมือนกันหากเขียนมือ แต่จะต่างกันที่สี ชาวคีรีวงจะใช้สีธรรมชาติแต่ชาวอินโดใช้สีเคมี ในประเทศอินโดนีเซียหากเป็นบาติกที่เขียนด้วยมือ ถือว่าเป็นบาติกชั้นสูง มีราคาแพง จึงทำให้เกิดการเลียนแบบผ้าบาติกด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ สามารถทำให้เกิดเทคนิคในการทำลวดลายให้ดูคล้ายกับผ้าบาติกจริงๆ แล้วเป็นการพิมพ์แบบสกรีนและไม่เป็นที่นิยมเท่ากับผ้าบาติก ส่วนการทำผ้าบาติกของไทยนั้น นิยมทำกันเป็นงานฝีมือ หรือที่เรียกว่า บาติกพื้นที่ที่เขียนด้วยมือ ซึ่งมีเอกลักษณ์แตกต่างกับศิลปะบาติกของอินโดนีเซีย

บาติกชาว

บาติกคีรีวง

คนท้องถิ่นมีวิธีในการสวมใส่ผ้าบาติกซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเชื่อหรือการถือโชคลาง หลายจังหวัดในอินโดนีเซียมีสีและลายผ้าบาติกเฉพาะของตนเอง ตัวอย่างเช่น ผ้าบาติกจากชายฝั่งด้านเหนือของเกาะชวามีสีสันฉูดฉาด ส่วนใหญ่เป็นลายดอกไม้ นก และสัตว์อื่นๆ แต่ผ้าบาติกจากภาคกลางของเกาะชวามักจะมีสีสันทึบกว่า และลายเป็นรูปทรงเรขาคณิต มีการบันทึกลายผ้าบาติกไว้ประมาณ ๓,๐๐๐ ลาย ส่วนลวดลายของไทยนิยมสร้างเป็นงานฝีมือไม่คำนึงถึงเรื่องโชคลางแต่จะดูความสวยงามและที่สำคัญชาวอินโดนีเซียมีการนำผ้าบาติกไปตัดเย็บเสื้อผ้าแทบทุกชนิด ตั้งแต่กางเกงลำลองไปจนถึงชุดออกงานที่หรูหรา มีการนำผ้านี้ไปประดับผนัง ทำเป็นผ้าปูโต๊ะ ผ้าปูที่นอน เป็นต้น ผ้าบาติกใช้ประโยชน์ได้แทบไม่มีที่สิ้นสุด เป็นผ้าที่งดงามของชาวอินโดนีเซีย แต่ในประเทศไทยไม่ได้แพร่หลายขนาดนั้นแต่นิยมใส่เป็นกลุ่ม เช่น ชาวใต้ หรือใส่ตามโอกาสต่างๆ เช่น ไปเที่ยวทะเล เป็นต้น

บาติกสีม่วง

ศิลปะบนผืนผ้า ภูมิปัญญาเก่าแก่กว่า ๒,๐๐๐ ปี ซึ่งบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตวัฒนธรรมที่แต่ละชุมชนภาคภูมิใจ ถ่ายทอดส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น จากหมู่เกาะหนึ่งสู่อีกหลายประเทศ เกิดศิลปะหลายรูปแบบ ศิลปินหลักหลายท้องถิ่น ภายใต้ลายผ้าที่เรียกว่า “บาติก”

แหล่งข้อมูล

มัลลิกา พงศ์ปริตร. หน้าต่างสู่โลกกว้าง : อินโดนีเซีย. (๒๕๕๙). สำนักพิมพ์หน้าต่างสู่โลกกว้าง : กรุงเทพมหานคร
สุพินศรี สายทอง. ปาเต๊ะ : เทคนิคการออกแบบลวดลายบนสิ่งทอ. (๒๕๕๓).

สำนักพิมพ์ โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์ : กรุงเทพมหานคร

รายการบนปกกะลา ตอน บาติก ๑ และ ตอน บาติก ๒ (ออกอากาศเมื่อ ๑๘ เมษายน ๒๕๕๖)